

KATARZYNA BRAUN

PROSPOŁECZNY WYMIAR DZIAŁALNOŚCI EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

Błogosławiony Edmund Bojanowski znany jest dzisiaj jako osoba szczególnie zatroskana o wychowanie najmłodszych. Zostawił po sobie ogromną spuściznę w postaci pism zawierających między innymi koncepcję ochroniek oraz wskazówki wychowawcze, które są wciąż aktualne. Poznając jego życiorys można bez trudu zauważyć, że przez całe swoje życie był zatroskany o los drugiego człowieka, zwłaszcza słabego, pozbawionego opieki. Choć sam Bojanowski wobec swoich działań nie używał określenia „prospołeczny”, to bez wątpienia można przyjąć, że charakteryzował się postawą prospołeczną oraz do takiej postawy starał się wychowywać innych.

Niniejszy artykuł stanowi próbę analizy działalności Bojanowskiego pod kątem obecnych w niej elementów prospołecznych. Opracowanie składa się z trzech części. W pierwszej przybliżona zostanie idea prospołeczności, postaw prospołecznych oraz wychowania prospołecznego, w drugiej zaprezentowana zostanie działalność prospołeczna Bojanowskiego, natomiast w trzeciej działania podejmowane przez niego zmierzające do kształtowania postaw prospołecznych u innych, szczególnie ochroniarek i podopiecznych ochroniek.

IDEA PROSPOŁECZNOŚCI

Przystępując do analizy działalności Bojanowskiego pod kątem działalności prospołecznej, warto rozpocząć od wyjaśnienia pojęć, które w dalszej części posłużą jako klucz do prezentacji treści. Do podstawowych kategorii

Dr KATARZYNA BRAUN – adiunkt Katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej, Instytut Pedagogiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: kbraun@kul.pl

omawianych w artykule należą: zachowania (działania) prospołeczne, postawy prospołeczne oraz wychowanie prospołeczne.

Pierwszym zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia jest prospołeczność i zachowania prospołeczne. Sama prospołeczność rozumiana jest jako działania ukierunkowane na korzyści pozaosobiste – dobro innych ludzi, społeczności lub ogółu (Wojciszke, 2006, s. 131; Aronson, Wilson, Akert, 2004; Ciccarelli, White, 2015). Są to działania pożądane społecznie, korzystne zarówno dla szerszych grup społecznych, jak i pojedynczych osób. Mówiąc o zachowaniach prospołecznych, mamy na myśli zawsze takie działania, których celem jest dobro drugiego człowieka. W tym miejscu nie zostanie podjęta analiza motywacji zachowań prospołecznych, gdyż nie stanowi ona ważnego zagadnienia z punktu widzenia realizowanego tematu, warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że podjęcie przez konkretnego człowieka działań prospołecznych wymaga od niego wrażliwości na los innych ludzi, dzięki której takie działanie jest w ogóle możliwe.

Zachowania czy działania są aktami jednorazowymi, które człowiek podejmuje z różnych przyczyn, czasami pod wpływem jednorazowego impulsu czy sytuacji, w której się znalazł. Warto jednak zwrócić uwagę na bardziej stałe tendencje do konkretnych zachowań. W tym kontekście mówimy o postawach, które są definiowane jako względnie trwała tendencja do pozytywnego lub negatywnego wartościowania jakiegoś obiektu przez człowieka. Wielu autorów opisując postawy zwraca uwagę na ich trójskładnikową strukturę. Zakłada ona, że na postawę składa się stosunek emocjonalny (uczuciowo-oceniający składnik postawy), przekonania człowieka na temat danego obiektu (poznawczy składnik postawy) oraz tendencja do pozytywnych lub negatywnych zachowań w stosunku do tego obiektu (behawioralny składnik postawy) (Wojciszke, 2006, s. 180).

Mówiąc o postawach prospołecznych, mamy na myśli względnie trwałą gotowość jednostek do pozytywnych reakcji wobec innych ludzi lub dobra ogólnospołecznego: gotowość do działań na rzecz innych ludzi przy zewnętrznych wzmocnieniach lub ich braku (Mariański, 2001, s. 250). Podstawową zatem różnicą pomiędzy zachowaniem prospołecznym a postawą prospołeczną jest jej względna trwałość. W postawie mamy do czynienia z działaniem opartym na wiedzy i pozytywnym stosunku emocjonalnym wobec osoby czy idei, na rzecz której podejmujemy działania. Stąd postawa uważana jest za względnie trwalsze niż pojedyncze zachowanie, które może być wynikiem konkretnej sytuacji.

Ostatnim zagadnieniem kluczowym poddanym analizie jest wychowanie prospołeczne. Za podstawę do stworzenia definicji wychowania prospołecz-

nego przyjmując definicję Stefana Kunowskiego, który dla określenia wychowania wyznacza ramy tegoż zjawiska, do których należą: 1) pokolenia starsze społeczeństwa; 2) ich system kierującego działania na młodzież; 3) ideał nowego człowieka; 4) przyszły kształt życia jako cele do osiągnięcia.

W tych ramach, według Kunowskiego, odbywa się właściwe wychowanie, jako ukierunkowany wszechstronnie rozwój dzieci i młodzieży w zakresie kształtowania pełni jej osobowości, jak też przygotowania do życia w społeczeństwie. Dokonuje się więc wychowawcze wyprowadzanie ze stanu naturalnego do wyższego stanu kulturalnego na skutek dokonywania się wewnętrznej przemiany dyspozycji psychicznych człowieka, powodującej to, że w procesie personalizacji następuje zmiana postawy egoistycznej na górującą postawę altruistyczną. Jednocześnie w procesie socjalizacji ustępuje początkowe nastawienie nostyczne (łac. *nos* – my), przeciwstawiające sobie grupy my i oni, na rzecz nastawienia illistycznego (łac. *illi* – oni), a więc służebnego zaangażowania we wspólnocie (Kunowski, 1981, s. 170).

Mając na myśli wychowanie prospołeczne, jako cel oddziaływań stawiamy kształtowanie w wychowanku zachowań i postaw prospołecznych. Można zatem przyjąć, że wychowanie prospołeczne to takie zamierzone działania podejmowane przez pokolenia starsze, które dążą do ukształtowania w wychowanku postawy otwartości i solidarności z innymi oraz gotowości podejmowania aktywności na rzecz ich dobra (Braun, 2012, s. 102).

Termin „prospołeczne” pojawił się w literaturze psychologicznej i pedagogicznej dopiero w drugiej połowie XX wieku, dlatego analizując życie i prace Bojanowskiego opracowaniu poddane zostaną działania, których wprawdzie on sam prospołecznymi nie nazywał, ale zgodnie z definicją do takich należały. Najpierw przedstawione zostaną działania prospołeczne podejmowane przez Bojanowskiego w ciągu życia, ich kierunki i formy, następnie – jego wkład w kształtowanie postaw prospołecznych wśród innych.

PROSPOŁECZNOŚĆ W ŻYCIU BŁ. EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

Jak wspomniano wcześniej, w czasach życia Bojanowskiego działania o charakterze prospołecznym nie były w ten sposób określane, ale biorąc pod uwagę samą definicję działań prospołecznych możemy stwierdzić, że życie Bojanowskiego było nimi przepelnione.

Odwołując się do definicji, która za działania prospołeczne przyjmuje te, których celem jest dobro tak szerszych grup społecznych, jak i poszcze-

gólnych osób, oraz analizując biografię Bojanowskiego można stwierdzić, że całe jego życie wypełnione było troską o Ojczyznę (będącą wówczas pod zaborami), ludzi, zwłaszcza lud wiejski, a także konkretne osoby, które na swojej drodze spotykał.

Ważnym wymiarem działań prospołecznych Bojanowskiego, na który warto zwrócić uwagę, jest patriotyzm i silna potrzeba służenia Ojczyźnie. Od wczesnych lat życia, z głębokim poczuciem odpowiedzialności, angażował się we wszystko, co dotyczyło życia Kościoła i Ojczyzny. Studiowane dzieła literackie ożywiały jego uczucia religijne i narodowy pęd do wolności, wywierały ogromny wpływ na myśl i zaangażowanie praktyczne Bojanowskiego na rzecz szerzenia oświaty wśród ludu i wychowania zmierzającego do moralnego i społecznego odrodzenia narodu (Opiela, 2013, s. 23). Bojanowski uważał, że to, co można zrobić w tym trudnym czasie dla Ojczyzny, to kultywować jej tradycje, historię, zaszczerpieć do niej miłość w młodych pokoleniach, gdyż tylko wówczas może się odrodzić. Ta miłość do Ojczyzny i dbałość o jej kultywowanie znajdowała swoje miejsce także we wszystkich innych kierunkach podejmowanej działalności – literackiej, oświatowej i wychowawczej.

W kontekście działalności prospołecznej Bojanowskiego należy także zwrócić uwagę na jego bezpośrednią działalność na rzecz ludzi, wśród których żył i przebywał. Analiza zaangażowania Bojanowskiego pozwala wskazać kilka kierunków działań prospołecznych, które ściśle wiążą się ze sobą, ale dla większej czytelności zostaną omówione oddzielnie.

Pierwszym wymiarem działalności prospołecznej była oświata. Jako członek Wydziału Literackiego Kasyna Gostyńskiego oddał się pracy oświatowej. Zbierał i gromadził materiały o wartości literackiej i wychowawczej, kierując się potrzebą ich wykorzystania dla dobra edukacji dzieci i podnoszenia świadomości narodowej i moralności ludu. Organizował czytelnie wiejskie, rozpowszechniał literaturę polską, czasopisma podtrzymujące ducha narodu, pamięć o historii oraz przybliżające postępową myśl europejską. Pisał artykuły o tematyce literackiej i folklorystycznej do „Przyjaciela Ludu”, działał czynnie w komisji tanich książek dla ludu w ramach Ligi Polskiej i przyczyniał się do zakładania bibliotek wiejskich (Opiela, 2013, s. 27). Jako członek Towarzystwa Pomocy Naukowej pomagał ubogiej młodzieży w kontynuowaniu studiów i podjęciu pracy (Możdżeń, 2003).

W czasach współczesnych Bojanowskiemu, kiedy zarówno dostęp do literatury, jak i nauki nie był tak powszechny jak dzisiaj, działania, które podejmował zwłaszcza wśród społeczności wiejskich, możemy zaliczyć zdecy-

dowanie do prospołecznych. Dzięki organizowanym czytelniom i bibliotekom przyczyniał się do podnoszenia świadomości prostych, wiejskich ludzi. Nauka, której podjęcie umożliwiał wiejskiej młodzieży, stawała się drogą do podjęcia pracy, możliwości zarobienia na potrzeby własne i swojej rodziny. Można zatem przyjąć, że działania oświatowe podejmowane przez Bojanowskiego były jednym ze sposobów walki z ubóstwem i podnoszeniem poziomu moralnego i intelektualnego narodu.

Kolejnym obszarem działań w kontekście prospołeczności była opieka i wychowanie. Bojanowski pragnął zaradzić problemom wsi polskiej, które były tak rozległe, że jedynym sposobem pozostawało przygotowanie dziecka do radzenia sobie z nimi. Dążył do tego przez tworzenie ochronki i włączanie do służby w nich wiejskich dziewcząt (Opiela, 2013, s. 29; Gigilewicz, Opiela, 2016, s. 240). Przez wiele lat zmierzał do stworzenia własnej koncepcji wychowawczej. W tym celu dokonywał pogłębionych studiów, korzystał z różnych doświadczeń i rozwiązań praktycznych, dokonywał syntezy i wyboru tego, co było godne uznania (Opiela, 2013, s. 29).

Bojanowski zakładając ochronki, dokładnie wiedział, czemu mają służyć. Wyróżnił dwa główne typy celów ochron: z fizycznej strony – uwolnienie rodziców od pieczy nad drobnymi dziećmi, czyli podanie im sposobności do zarobkowania, oraz umniejszenie śmiertelności dzieci; z moralnej – ochronienie dzieci od zepsucia, a nadanie normalnego kierunku ich zaniechanemu wychowaniu (Opiela, 2013, s. 81).

Jak wynika z przedstawionych treści, nie chodziło tylko o zapewnienie bezpieczeństwa małym dzieciom podczas pracy rodziców, ale także o jak najlepsze ich wychowanie. W związku z tym Bojanowski opracował bardzo szczegółowy program dla ochron, uwzględniający także najdrobniejsze elementy pracy. Sam dobierał i kształcił dziewczęta, które pełniły w ochronkach funkcję wychowawczyń.

Oprócz działalności oświatowej i opiekuńczo-wychowawczej, Bojanowski był znany z wrażliwości na zaistniałe nowe sytuacje. Starał się im zaradzać. Przykładem takiego działania była reakcja na trwającą w 1849 r. w Wielkopolsce epidemię cholery. W związku z nią pojawiły się nowe drastyczne problemy dotyczące szczególnie najuboższych i dzieci. Bojanowski, opierając się na własnych doświadczeniach i wiedzy dotyczącej organizowania pomocy, zorganizował szpital i sierociniec (Instytut Gostyński). Do 1857 r. Bojanowski czuwał nad zabezpieczeniem wszelkich jego potrzeb, począwszy od organizacji pracy aż po opiekę duchową podopiecznych. Z poświęceniem odwiedzał też chorych we wsi, zaradzał ich nędzy, przynosił lekarstwa, pocieszał, sprowadzał kapłana i modlił się.

Organizował także zbiórki pieniędzy dla potrzebujących, starał się o zapewnienie im żywności i ubrań. Chcąc zaradzić rozpowszechnionemu pijaństwu wśród chłopów, zakładał we współpracy z proboszczami towarzystwa trzeźwości (Możdżeń, 2003). Można zatem stwierdzić, że Bojanowski był organizatorem wielokierunkowej pomocy charytatywnej na rzecz potrzebujących, wśród których się znalazł.

Bez względu na obszar działalności prospołecznej można stwierdzić, że we wszystkich Bojanowski stosował metodę systemową. Najpierw starał się dogłębnie poznać problem oraz poszukiwać takich rozwiązań, które nie będą jedynie leczyły skutków, ale będą zapobiegały powstawaniu sytuacji trudnych (Opieła, 2013, s. 29). Taka postawa może stanowić wzór dla wielu współczesnych organizatorów pomocy charytatywnej.

Jak wynika z przytoczonych wyżej treści, poświęcanie się sprawie sierot, dzieci z rodzin ubogich i zakładanie ochronek wiejskich przez Bojanowskiego wynikało z jego wrażliwości i stałej gotowości do służby oraz duchowego rozwoju. Można zatem stwierdzić, że całe życie Bojanowskiego wypełnione było działaniami prospołecznymi wobec swojej Ojczyzny, ubogich ludzi wiejskich, chorych, małych dzieci. Ta stałość i konsekwencja prowadzonej działalności uprawnia do stwierdzenia, że Bojanowski charakteryzował się postawą prospołeczną i taką postawę starał się kształtować wśród osób, z którymi przebywał.

KSZTAŁTOWANIE POSTAW PROSPOŁECZNYCH

Wcześniej ukazane zostały główne kierunki działań prospołecznych podejmowanych przez Bojanowskiego. Warto jednak zwrócić uwagę także na fakt, że nie tylko sam charakteryzował się postawą prospołeczną, ale dokładał starań, aby kształtować ją wśród osób, z którymi się spotykał, szczególnie ochroniarek oraz dzieci.

Wiedząc, jak ważną rolę w wychowaniu dzieci odgrywają ochroniarki, Bojanowski sam starał się je wybierać i odpowiednio przygotowywać do pracy. Bardzo jasno określił rolę i zadania, jakie ochroniarki mają pełnić w środowiskach wiejskich zarówno wobec dzieci, jak i całych rodzin.

Wychowawczyni – ochroniarka, zdaniem Bojanowskiego, powinna swe role i zadania wobec dzieci wypełniać na wzór matki w rodzinie. Przejmując opiekę nad dzieckiem, powinna kontynuować, dopełniać, wspomagać matkę w ochronie dziecka przed niebezpieczeństwami fizycznymi i moralnymi

przez rozwijanie jego wrodzonych zdolności i harmonijne wychowanie. Jej obowiązkiem było takie poznanie dziecka, jego indywidualnych potrzeb i możliwości rozwojowych, by zadbać o najdrobniejszy szczegół jego wychowania (Opiela, 2013). Ochroniarki miały za zadanie wyżej stawiać dobro dzieci niż własne obowiązki. Nie mogły odmówić dzieciom troski i opieki w ochronie nawet kosztem własnych zajęć. Dla nich zawsze pierwszeństwo miały dzieci i ich dobro oraz potrzeby i dobro ich rodzin (Opiela, 2013, s. 130). Wypełnianie tak postawionych zadań wymagało doboru właściwych osób oraz gruntownego przygotowania ich do pełnienia tak ważnej funkcji.

Na początku do współpracy w dziele ochron Bojanowski angażował młode, wiejskie dziewczęta. Od początku sam dbał o ich odpowiednią formację religijną i intelektualną. Przygotowanie ochraniarek rozpoczynał od ukazania bogactwa i piękna właściwego naturze kobiety, która miała być „żywą ochroną”. Bojanowski uważał, że zaszczytnym zadaniem kobiety jest opieka nad dzieckiem i domem, ochrona wartości religijnych, narodowych poprzez przekazywanie ich w wychowaniu do życia zgodnie z tymi wartościami w wymiarze osobistym, rodzinnym, społecznym i narodowym (Opiela, 2013). Bojanowski bardzo liczył na wieloraki wpływ ochraniarek na dzieci, ich rodziny i całe środowisko. Jediną drogą zapewnienia pożądanego wpływu wychowawczyń był odpowiedni dobór i formacja osób autentycznie żyjących wartościami, posiadających życiowe postawy i umiejętności, które miały być przekazywane i kształtowane w wychowaniu dzieci. Uważając, że najlepszą metodą wychowawczą jest przykład, starał się tak przygotowywać do pracy ochraniarki, by mogły stanowić jak najlepszy wzór zachowania dla podopiecznych. Starał się budzić w nich pragnienie poświęcania i oddania się bezinteresownej i wytrwałej trosce o dzieci na wzór matki.

Bojanowski zwracał uwagę na to, żeby ochraniarki miłości bliźniego nie ograniczały tylko do dzieci. Z ich głównego powołania, jakim było wychowanie dzieci, wynikała także zdolność do macierzyńskiej troski o słabych i ubogich (Opiela, 2013, s. 127-128). Poprzez organizowaną formację dla ochraniarek Bojanowski przygotowywał je do jakościowej przemiany środowiska, z którego się wywodziły i któremu miały służyć.

Przytoczone treści wskazują, że Bojanowskiemu zależało, aby ochraniarki były wrażliwe na potrzeby osób żyjących wokół, nie tylko dzieci, które były bezpośrednio oddane ich opiece, ale także chorych, ubogich. Wrażliwość ta miała się wyrażać w umiejętności dostrzegania potrzeb oraz ofiarnej służbie ludziom znajdującym się w potrzebie. W takiej postawie ochraniarek widział także szansę na sposób kształtowania postaw prospołecznych wśród

dzieci. Niejednokrotnie podkreślał, że najskuteczniejszą drogą wychowania jest dobry przykład.

Potrzebę kształtowania postaw nastawionych na pomoc innym możemy także odnaleźć w zarysie systemu wychowawczego Bojanowskiego. Wskazując na istotę wychowania podkreślał, że w wychowaniu i przez nie człowiek rozwija się integralnie, poznaje wartości i uczy się realizować je w swoim życiu, kształtuje się jego osobowość, nawiązuje on odpowiedzialne relacje, przechodzi od wychowania do samowychowania i stopniowo przejmuje odpowiedzialność za siebie, za innych, za ojczyznę, pozostając w pełnej harmonii z religią, naturą i historią, uwzględniając tym samym pełną przestrzeń ducha, świata i czasu (Opiela, 2012, s. 462-463; Gigilewicz, Opiela, 2016). Oddziaływania wychowawcze w ochronkach obejmowały wszystkie aspekty życia człowieka – religijny, moralny, patriotyczny, fizyczny, umysłowy, społeczny i opiekuńczy. Wszystkie te wymiary są ze sobą ściśle związane, jednak w kontekście wychowania prospołecznego skupię się na wychowaniu patriotycznym i społecznym.

Jak wskazano wcześniej, wychowanie prospołeczne to wychowanie zmierzające do kształtowania postaw nastawionych na służbę grupom i osobom. W wychowaniu prospołecznym zawiera się zatem także wychowanie do służby ojczyźnie. Bojanowski starał się, aby ochronki były miejscem ochrony wartości narodowych – czystości polskiego języka, pamięci narodowych, tradycji i wydarzeń, praktykowania zwyczajów i obyczajów rodzimych. Natomiast w obszarze wychowania społecznego dzieci w ochronkach były wprowadzane w tajniki życia wiejskiego, by potrafiły ukochać jego dobre strony i zaakceptować słabe. Były przygotowywane do radzenia sobie z trudnościami, jakie niesie życie. Starano się o ich pełną socjalizację w środowisku, w którym w przyszłości miały pełnić swoje role i za które miały przyjąć odpowiedzialność. Uczono je wrażliwości na potrzeby biednych i potrzebujących pomocy, by czuły się solidarne z tymi, którzy żyli w podobnej sytuacji jak one same. Wychowanie przez pracę i do pracy skutecznie przyczyniało się do pełnego rozwoju osoby, wyrabiania pożądanых cech charakteru i postaw społecznych (Opiela, 2013, s. 108-109).

Bardzo ciekawe i aktualne także dzisiaj wydają się metody, formy i środki wychowawcze zaproponowane przez Bojanowskiego, także te, które szczególnie odnoszą się do wychowania prospołecznego.

W systemie wychowawczym Bojanowski zwraca uwagę na kształcenie w ochronkach: fizyczne – przez zabawy ku gimnastycznemu ćwiczeniu ciała i umysłu, moralne – przez zbudowania, i społeczne – przez zatrudnienia

(Opiela, 2016, s. 166). Wymiar prospołeczny jest szczególnie obecny w zatrudnieniach, które miały służyć przygotowaniu do pracy, nauki i życia społecznego.

W programie ochronki w poszczególne dni tygodnia możemy znaleźć takie punkty programu, które przyczyniają się do kształtowania postaw prospołecznych. Pierwszym takim elementem jest odbywający się we wtorek (w ochronkach dzień nabożeństwa do Aniołów Stróżów) wybór pomiędzy dziećmi najgrzeczniejszymi i ustanowienie ich dozorcami nad innymi na cały tydzień. Dzieci te nazywane są aniołkami i mają pod swoim nadzorem troje dzieci, za które są odpowiedzialne. Kolejny element wpisujący się w wychowanie prospołeczne ma miejsce w czwartek. W tym dniu dzieci mają za zadanie skubać płatki na pończoszki i sukienki dla najbiedniejszych dzieci. W tym też dniu te dzieci, które mogą, przynoszą z domu drobną jałmużnę i składają odwiedzającemu ochronkę ubogiemu. W piątek wśród dzieci zbierany jest chleb, który przynoszą sobie na posiłek, następnie przygotowuje się zupę, którą wybrane dziecko niesie osobie chorej lub ubogiej ze wsi (Opiela, 2016, s. 170).

Wszystkie te punkty programu powtarzane systematycznie w każdym tygodniu utwierdzają dzieci w potrzebie dostrzegania wokół siebie potrzebujących, ubogich, chorych oraz przygotowują je do czynnego niesienia pomocy.

Bojanowski, sam postrzegany jako „serdecznie dobry człowiek” żyjący w przyjaźni ze wszystkimi, których spotykał na swojej drodze życiowej, jest najlepszym przykładem pozytywnych relacji międzyludzkich. Wzory postaw prospołecznych zawarł także w wielu utworach adresowanych do dzieci, by były wszystkim miłe i kochane. Nabywanie kompetencji społecznych dokonuje się przede wszystkim przez szacunek okazywany zarówno starszym, jak i młodszym, i przez nabywanie umiejętności współżycia w grupie. Oprócz powszechnie znanych i stosowanych metod wychowawczych, wielką pomocą służyło proponowane przez Bojanowskiego monitorowanie, czyli opieka nad młodszymi lub słabszymi dziećmi (Grzesik, 2013, s. 168; Możdzeń, 2003; Gigilewicz, Opiela, 2016, s. 353).

Wychowanie narodowe, umiłowanie wszystkiego, co ojczyście, umacnianie więzi dziecka z rodziną, z rówieśnikami i z najbliższą okolicą dokonywało się w ochronkach także przez naukę piosenek o tematyce narodowej, kultywowanie tradycji ludowych, gdyż Bojanowski sądził, że kontakt z pieśnią, muzyką i poezją religijno-narodową pozytywnie wpływa na integralny rozwój dziecka (Grzesik, 2013, s. 164).

Przytoczone powyżej fakty wskazują, że Bojanowski w swojej koncepcji wychowawczej przykładał dużą wagę do kształtowania postaw prospołecz-

nych. Sam fakt dbałości o dobór i przygotowanie do pracy ochroniarek, które swoją postawą będą dla dzieci wzorem czynnego miłowania Ojczyzny i drugiego człowieka, ukazywał ważność tego obszaru wychowania. Proponowane przez Bojanowskiego formy kształtowania postaw prospołecznych, szczególnie wśród dzieci, są także dzisiaj aktualne i mogą stanowić skuteczny sposób wychowania człowieka wrażliwego na potrzeby innych i gotowego służyć im z pomocą.

BIBLIOGRAFIA

- ARONSON, E., WILSON, T.D., AKERT, R.M. (2004). *Psychologia społeczna*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- BRAUN, K. (2010). *Wolontariat – młodzież – wychowanie*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- CICCARELLI, S.K., WHITE, J.N. (2015). *Psychologia*. Poznań: Wydawnictwo Rebis.
- GIGILEWICZ, E., OPIELA, M.L. (red.) (2016). *Prace, szkice i notatki Edmunda Bojanowskiego. Inedita*. Lublin: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek BDNP.
- GRZESIK, S.U. (2013). *Kształtowanie i wychowywanie pięknego człowieka w myśli pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego*. W: D. BIS, M.L. OPIELA (red.), *Wychowanie integralne w teorii i praktyce pedagogicznej* (s. 161-171). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- KUNOWSKI, S. (1981). *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Łódź: Wydawnictwo Salezjańskie.
- MARIAŃSKI, J. (2001). *Kryzys moralny czy transformacja wartości? Studium socjologiczne*. Lublin: Wydawnictwo TN KUL.
- MOŻDŻEŃ, S. (2003). *Bojanowski Edmund*. W: T. PILCH (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. I (s. 416-418). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- OPIELA, M.L. (2012). *Pedagogia bł. Edmunda Bojanowskiego realizowana przez Siostry Służebniczki NMP. Na przykładzie Zgromadzenia Sióstr Służebniczek BDNP*. W: J. KOSTKIEWICZ (red.), *Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*. T. I (s. 445-497). Kraków: Impuls.
- OPIELA, M. (2013). *Integralna pedagogika przedszkolna w systemie wychowania Edmunda Bojanowskiego. Kontynuacja i zmiana*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- OPIELA, M.L. (red.) (2016). *Kompedium edukacyjne Edmunda Bojanowskiego*. Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- WOJCISZKE, B. (2006). *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- OPIELA, L., SMAGACZ, A., WILK, S. (red.) (2009). *Służyć i wychowywać do miłości. Błogosławiony Edmund Bojanowski – wychowawca i apostoł laikatu*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

PROSPOŁECZNY WYMIAR DZIAŁALNOŚCI
EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

Streszczenie

Artykuł dotyczy prospołecznego wymiaru działalności Edmunda Bojanowskiego. Składa się z trzech części. W pierwszej omówione zostały podstawowe pojęcia – działania prospołeczne, postawy prospołeczne i wychowanie prospołeczne. Przyjmując, że prospołeczne to takie działania, które służą innym, w kolejnych częściach dokonana została analiza twórczości i działalności Bojanowskiego pod kątem tego typu aktywności. Kolejno zaprezentowane zostały działania Bojanowskiego na rzecz Ojczyzny, a także najbardziej potrzebujących w obszarze: oświaty, opieki i wychowania oraz działalności charytatywnej. Ostatnia część artykułu prezentuje działania, które podejmował Bojanowski w kierunku kształtowania postaw prospołecznych wśród ochroniarek i dzieci.

Słowa kluczowe: Edmund Bojanowski; zachowania prospołeczne; postawy prospołeczne; wychowanie prospołeczne.

PRO-SOCIAL DIMENSION OF THE ACTIVITY
OF EDMUND BOJANOWSKI

Summary

The article concerns the pro-social dimension of Edmund Bojanowski's activity. It consists of three parts. The basic concepts – pro-social activities, pro-social attitudes and pro-social education are discussed in the first. Assuming that pro-social is such an activity that serves others, in the following sections, an analysis of Bojanowski's work and activity in terms of this type of activity was made. In the beginning were presented Bojanowski's actions for the Homeland, and those most in need in the fields of education, care and charity. The last part of the article presents the actions that Bojanowski made in shaping pro-social attitudes.

Key words: Edmund Bojanowski; pro-social behavior; pro-social attitudes; pro-social education.